3. A szülők tapasztalatai a gyerekek személyiségének változásairól

Megfigyeléseimet, tapasztalataimat a pedagógusok naplóját, beszámolóit és a gyerekek véleményét szerettem volna egy olyan kontroll alá vonni, amely a dolog természetéhez mérten elegendő objektivitást biztosít. Arra volt ugyanis szükség, hogy meggyőző bizonyítékokat keressünk arról, hogy valóban az előzőekben leírt folyamatok mennek-e végbe, valóban megváltozik-e a gyerekek személyisége, s ha tényleg változtak, akkor milyen irányban történt ez a változás?

Ugy gondolom, hogy a gyerekek egész integrált személyiségének a változásait úgy lehet megismerni, ha velük vagyunk, ha tapasztaljuk ezeket, és tapasztalatainkat, illetve ezek részeit tudományos módszerekkel ellenőrizzük.

Hasonló, vagy jobb eredményre vezethet, ha számba vesszük mások megfigyeléseit is, olyanokét, akik nem érdekeltek ugyan közvetlenül a kutatás sikerében, de a folyamatban részt vettek. Ha ilyen véleményeket összegyűjtünk, és ezeket osztályozni, kvantifikálni tudjuk, érdemben léptünk előre.

A cél szempontjából a kísérletben részt vevő gyerekek szülei kitünő helyzetben vannak. Érdekeltek a gyerekek fejlődésében, akár az iskola véleményével szemben is. Átlátják a gyerekeket érő hatásokat és befolyásokat, tehát el is tudják helyezni azok között az iskolát. Nem érdekeltek viszont közvetlenül a kísérlet sikerében, azaz abban, hogy sikeresnek tüntessék fel akkor is, ha éppen az ellenkezőjét tapasztalják.

A tudományos kutatásban általában nem szokás a laikusok véleményét meghallgatni. Itt azonban a téma természete és a kutatás szociálpszichológiai jellege megköveteli, hogy a lehető legteljesebb mértékben megismerjük a folyamatban közvetlenül vagy közvetetten részt vevő személyek hozzáállását, véleményét, sajátos szempontjait és a fejlesztési programban ezekre támaszkodjunk.

Az itt bemutatott vélemények feldolgozását, a kontroll osztályokkal való összevetését még nem tudtam elvégezni, ám nyers formában is alkalmasnak találom őket arra, hogy az eredmények között néhány részletet bemutassak.

Egy évvel a kísérlet elindítása után, 1984 júniusában levélben (postán) fordultam az egyik kísérleti osztály gyermekeinek szüleihez, amelyben arra kértem őket, hogy röviden és tárgyilagosan írják le: észleltek-e változásokat a gyermekek személyiségében az elmúlt évben, s ha igen, akkor milyen irányban? Segítségül a következő szempontok szolgáltak:

- az iskolához és a tanuláshoz való viszony,
- testvéreivel, barátaival való kapcsolata,
- magatartás, jellem,
- szabad idejének eltöltése
- stb.

Az osztálynak 24 tanulója volt. A szülők többsége értelmiségi foglalkozású (Budapest, XXII., Bartók Béla úti iskola). A kiküldött 24 levélre 17 válasz érkezett vissza (70,5%).

Egy szülő írta azt, hogy lényegesebb változásokat nem tapasztalt, a többiek erőteljes személyiségváltozásról számoltak be. A változások természetére jellemző, hogy egyéniek, azaz minden gyermek szülei konkrétan a saját gyermekének a változásáról szólnak. Ezek az egyéni változások azonban valahol közösekké is válnak, mert az irányuk azonos. Idézek néhány levélből.

„Gyermekünk az elmúlt év során mind közlékenyebbé és közvetlenebbé vált. Véleményünk szerint ez a csoportos munka eredménye. Szervezőkészsége is fejlődött. Nemcsak osztálytársaival, hanem más barátaival is a csoportos játékot kedveli inkább. Vezető, irányító típussá vált. Alkalmazkodó képessége nőtt, de itt még javulásra van szükség.

... Szeret tanulni, szeret szerepelni. Eltűntek az elmúlt évben (másodikban) számunkra bosszantó történetek az osztállyal kapcsolatban: ki kit vert meg, Jancsi és Erzsike csókolódzott a játszótéren. Helyette Anna néni mit mesélt, a másik csoportban milyen érdekes játékot találtak ki, mi pedig megyünk Katiékhoz, mert előadást próbálunk anyák napjára stb."

„Az elmúlt évben gyermekünk magatartása sokkal jobb, mint az előző évben volt. A tanuláshoz való viszonya is sokat javult, szívesebben jár iskolába. Gyermekünkkel való kapcsolatunk is jól alakult, mert őszintébb hozzánk, bátran elmond mindent ha valami problémája van. A testvérét nagyon szereti, félti őt, és mindent megoszt vele. Szereti barátait is, de ha cserben hagyják, nagyon szomorú. Szabadidőben szakkörökre jár, olvasgat, sokat játszik."

„A barátokkal való kapcsolata – különösen az egy tanulócsoportban levő gyerekekkel – mintha javult volna. ... Úgy vettük észre, hogy a gyerek a csoportos munkát kedveli, szereti a nehezebb feladatokat is megoldani, és a csoportok közötti verseny ösztönzően hat a teljesítményükre."

„A fejlődés folyamatos, a korábbi időszakhoz képest ugrásszerű változást nem tapasztaltunk. ... Kötelességtudata a tanulás terén nőtt, szorgalma javult. Önérzetesebbé vált. Viszonya az iskolához jó. Érdeklődési köre nem homogén: érdeklik a történelmi emlékek és a régmúlt idők mondavilága. Műszaki érzéke és kombinációs készsége fejlődött."

„Gyermekem az elmúlt évben előnyösen változott. Bátrabb, kezdeményezőbb, érdeklődése szélesebb körű és kritikus. Iskolai feladatait szívesen és igyekezettel végzi. Nagyon ritkán kér segítséget a feladatokhoz. Megbízhatóan végzi munkáját. Nem jár napközibe, itthon dolgozik. Nagyon szeret iskolába járni. A csoport sikere ugyanúgy lelkesíti, mint a saját sikere. Bosszankodik, ha valaki nem elég aktív a feladatok megoldásában. Kedvenc időtöltése, hogy verseket gyűjt egy füzetbe, másik füzetbe meg meséket, történeteket. Könyveit állandóan rendezi, csoportosítja és szívesen olvas. Nagyon elégedett vagyok viselkedésével és munkájával. Egyedül a tanulócsoportok kialakításánál szeretnék valami változtatást. Gyermekemet lelkileg nagyon megviselte, ha egy-egy csoport nem akarta befogadni. Én sem tudtam megmagyarázni neki, hogy miért nem fogadták be. A javaslatom az lenne, hogy ez a kiválasztás nagyobb felelősséggel történjen. Arra gondolok, ha valakit nem fogadnak be, akkor indokolják meg, miért nem. Ebben az esetben az a gyerek vagy megpróbál megfelelni a csoport igényeinek, vagy másik csoportot keres."

„A gyerek mintha ragaszkodóbb lenne, mint azelőtt, bár régebben is ragaszkodó volt. Jobb lett a fellépése, határozottabb, nagyszájúbb. Meg kell jegyeznem, hogy régebben tartózkodóbb, mondhatnám félszeg volt. Erőszakosabb lett. ... Lényeges változást a szabadidő eltöltésében nem tapasztaltam."

„...D. az elmúlt évig nem barátkozott az osztálytársaival, a környékbeli gyerekekkel. Úgy érzem, egyértelműen a csoportmunkának, a kialakult jó osztályközösségnek köszönhető, hogy már vannak barátai, akikkel délután programokat is önállóan szerveznek (foci, közös játék). ... Jellembeli változást nem vettem észre, bár talán ide tartozik, hogy egyértelműen a csoportmunka hatására felelősséget érez csoporttársai és az osztály egésze iránt – a maga szintjén közösségi emberré vált. D. eddig is szívesen járt iskolába. A napközit csak az elmúlt évben szerette meg (meg tudtuk volna oldani, hogy mint a második osztályban, naponta másfél órával korábban jöjjön haza, de az első néhány hét után ő döntött úgy, hogy marad 1/2 5-ig). Nagyon örült minden külön foglalkozásnak (külön torna, kerámia, tájfutás). ... A magyar anyag feldolgozása nagyon kedvére való volt, ehhez olvasott itthon is (A koppányi aga testamentuma, Egri csillagok, Régi magyar mondák). Gyakran használja a lexikonokat. ... Szabad idejében többet olvas, mint korábban és rengeteget mozog: focizik, fut, kerékpározik."

„A 3. év elején mutatkoztak a tanulásban és a viselkedésben kezdeti nehézségek. Nem tudjuk, ebben milyen szerepet játszott az iskolaotthonról a csoportos tanulásra való átállás. A gyermek ez időben a közös munkában ritkán vett részt. Meg kell jegyezni, hogy nagyon gátlásos természetű, idegenkedik minden új közösségtől. Kb. két hónap után megszűntek ezek a problémák, felszabadultabb lett, azóta is büszke arra, hgoy ilyen jó közösség tagja. Jellemében a legszembetűnőbb változás az, hogy megszűntek a számára ismeretlen emberekkel való indokolatlan gátlásai, bizonyos helyzetekben jobban feltalálja magát, intelligensen tud viselkedni. ... Nagyon jól érzi magát ebben az osztályban, szereti a csoportos tanulást, év eleje óta ugyanabban a csoportban tanul. Időnként a tantárgyhoz kapcsolódó külön feladatokat is készít, annak érdekében, hogy a csoport pontot kapjon. Megtanulta és nagyon ügyesen használja a lexikonokat. A módszer eredményességében külön szeretném hangsúlyozni a tanító lelkiismeretes, szorgalmas munkáját, akit a gyermekünk rajongásig szeret és azon pedagógusok közé tartozik, akik nemcsak az előírt tananyag megtanulását tartja fontosnak, hanem minden apró-cseprő kis gondjukban megértő szándékkal közeledik a gyerekek felé."

„Érdekes barátaival való kapcsolata. Szinte csak osztály- illetve csoporttársaiból áll baráti köre. Felelősséget érez iránt uk és ezt viszont is elvárja. Ám minden *sajnos* az önálló munka rovására megy.

Tanulni nem szeret. Azért „hajt", hogy társainál ne kelljen szégyenkeznie. Nem a tanulás, társai miatt alakult ki benne komoly kötelességérzet. Az iskolát kifejezetten szereti, büszke rá, hogy odajár.

Tetszik nekem ez a módszer, örülnék, ha kisebbik gyermekünk is így tanulhatna a 3. osztálytól."

„Annak ellenére, hogy a kísérleti osztályba több osztályból kerültek össze a gyerekek, hamar összekovácsolódtak, kialakult bennük egy nagyon jó kollektív szellem, ami a tanuláson kívül a játékban is megnyilvánult. Jellemében is történt változás, komolyabban foglalkozik a tanulással és mindenek elé helyezi. ... Ezzel az új tanulási módszerrel

sokkal több szabad ideje van, és ezt ügyesen használja ki. Napi olvasója a sajtónak, és sok szépirodalmi könyvet olvas. A televíziót ritkán nézi, csak az általa kiválasztott gyermek, vagy ifjúsági műsorok érdeklik."

„Azt hiszem természetes, hogy a gyerekek egy iskolai tanév alatt fejlődnek, változnak. Összehasonlítani nem lehetséges, hogy akkor milyen lett volna, ha más osztályban végezte volna el azt a bizonyos osztályt. ... Ami pedig az iskolához való viszonyát illeti – tény, hogy kislányom szereti ezt az új módszert, szerinte így jobb tanulni. Azt hiszem már az is nagy dolog, hogy az iskolában eltöltött idő kellemesebben telik el, mint a régi rendszer szerinti oktatásban."

„1. – A tanév folyamán a gyerekkel való kapcsolatunk változott: az iskolával kapcsolatos teendőiben szinte teljesen függetlenedett tőlünk, önállósodott, segítséget is csak ritkán kért. Az itthoni, és általában az élet dolgai iránti szemléletében sokat felnőttesedett, komolyodott. (Magatartásból ez év végén először hozott 5-öst.)

2. – Testvérével igazi kutya-macska barátságban van (a testvér fiú és két évvel fiatalabb), lányunk „elsőszülöttségé"-ből származó autoritását kívánja megőrizni, a kicsi örökös ≪kiegyenlítődni≫ szándéka ellenében. Kapcsolatuk korábban harmonikusabb volt – de ezt nyilvánvalóan a másik gyerek jellemének formálódása is befolyásolja. K.-nak különösen ünnepi alkalmakkor voltak kedves, nagyon aranyos megnyilatkozásai.

3. A 2. kérdés barátokra vonatkozó részét nem tudom elválasztani a 3.-tól. Rendkívüli módon barátkozóvá vált, állandó barátnőt szerzett, és kifejezetten kialakult elvek alapján tartja osztály- illetve csoporttársait magához közelállónak vagy közömbösnek. Barátait kicsit sokszor túlságosan előtérbe is helyezi, miattuk lemond akár egyéb kedvenc foglalatosságairól is (pl. olvasás). Alapvetően a jellemében változást nem érzünk, megmaradt nyílt, sokat mesélő, sokat kérdező, őszinte gyereknek.

4. Az iskolát, a szimpátia-csoport oktatási formát kezdettől fogva szinte rajongással fogadta, és ezt a véleményét év végéig állhatatosan megőrizte. Örült a csoportmunkának, a kezdeti párhetes hirtelen megtorpanást (amit a nyakukba szakadt önállóság, a megváltozott hangvételű könyvek és a lényeglátás képességének hiánya együttesen okozott) követően végig élvezte ezt a módszert és büszke volt az eredményeire. Az iskolához maximálisan ragaszkodik. (Felmerült, hogy esetleg elköltözünk, a gyerek reakciója az volt, hogy ő akkor is visszajár ide iskolába.) Év közben alkalom nyílt volna arra, hogy délután napközi helyett hazajárhasson. Nem lehetett rábeszélni, mert úgy érezte, hogy akkor ő kimarad a közös dolgokból."

„Tudom, hogy I. nagyon szívesen jár iskolába, különösen ezekért a közös munkákért rajong. Elmondása szerint: nagyon jó, hogy nem csak a tanító nénitől, hanem a gyerekektől is új dolgokat tanulhat. A tanuláshoz való viszonya már a tanév kezdetén megváltozott. Addig ugyanis nagyon lusta gyerek volt. Mivel a második osztályban a jók közé számított és ezt igen kevés munkával érte el, hozzászokott a lazasághoz. ... A gyerekekhez és az iskolához való viszonya viszont igen-igen pozitívan változott. Zárkózott típusú gyerek volt, s most egyre-másra szereti és szerzi meg barátait. Közösségi gondolkodású gyerek lett. ..."

„Testvérével, aki 6 éves kislány, közelebb került, s ezt a B. érte el úgy, hogy egyenrangú félként tekinti a húgát, akinek eddig szava sem lehetett bármilyen témáról. Jelleme: változott, nem kiugróan, nam lehet tudni pontosan, hogy a fejlődése, vagy a „módszer" hatására, de őszintébb, bizalmasabb lett, túlságosan is igazságkereső, már annyira, hogy végül is túlzásba esik és egy-egy ilyen „harcban" egyedül marad. ... Iskolába mindig nagyon szeretett járni, mostanában a ≪csoportból való ki-be≫ miatt időnként voltak szorongásai, és bizonytalanul indult reggel ezért. ... A szabad idő eltöltésében pozitív a változas egyértelmüen. Az olvasás megszeretése és megszerettetése a 3. osztály érdeme. Értékel – nem írásban, hanem szóban – minden könyvet, amit olvasott. Behelyezi a történelmi könyvek tartalmát a megfelelő korba, úgy, hogy minket faggat, kérdez róla. Ennek nagyon örülök. Szókincse és fantáziája ennek köszönhetően gyarapodott, élénkebb, ugyanakkor reális is."